

Regeringskansliet
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se
Diarienummer S2025/02039

Stockholm 18 januari 2026

Remissvar: Utkast till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande av barn och unga

Tidsramen för att lämna synpunkter på utkastet till lagrådsremissen *För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande av barn och unga* har varit allt för knapp, särskilt då den sammanfallit med jul- och nyårshelgerna. Förbundet har på grund av tidsaspekten inte hunnit analysera hela utkastet, utan har valt ut vissa delar. Även andra remissinstanser har vid kontakt uppgivit att den begränsade svarstiden påverkar kvaliteten på deras remissvar eller att de valt att inte svara.

Förbundet vill också lyfta att det hade varit önskvärt att slutbetänkandet från utredningen om ett stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13) hade integrerats i detta lagstiftningsärende. En samlad redovisning hade gett remissinstanserna bättre förutsättningar att överblicka helheten.

Den begränsade svarstiden och att en viktig del av den kommande lagstiftningen fortfarande saknas i utkastet kommer påverka kvaliteten på många remissvar och i slutändan även kvaliteten på själva lagstiftningen. När det gäller lagstiftning om tvångsvård mot barn. Måste det vara viktigare att den blir helt rätt, än att riksdagen hinner besluta om lagstiftningen innan valet.

Övergripande synpunkter

Förbundet vill inledningsvis framhålla vikten av att barns och ungas rättigheter ges ett starkt och tydligt genomslag inom socialtjänsten. Ett rättssäkert och förutsebart regelverk är en grundläggande förutsättning för att barn och unga ska kunna förstå sin situation, tillvarata sina rättigheter och känna tillit till samhällets skyddssystem. Mot denna bakgrund ser förbundet mycket positivt på att flera av utredningens förslag syftar till att stärka barnrättsperspektivet och öka rättssäkerheten vid tvångsvård.

Tvångsvård av barn och unga är ett av de mest ingripande beslut som det allmänna kan fatta. I vissa situationer är sådana åtgärder nödvändiga för att skydda barn från allvarlig fara eller skada. Samtidigt ställer ingripandets allvar höga krav på att lagstiftningen är tydlig, konsekvent och rättssäker, samt att ansvarsfördelningen mellan barn, vårdnadshavare och socialnämnd är klar.

Förbundet vill därför särskilt understryka betydelsen av att regelverket som styr tvångsvården är lätt att överblicka, tillämpa i praktiken och är rättssäker. Barn och unga måste ges en reell möjlighet att förstå vilka rättigheter de har, samtidigt som det tydligt framgår vilka skyldigheter och befogenheter som åvilar socialnämnden. Ett sådant regelverk bidrar inte bara till rättssäkerhet, utan även till legitimitet för nödvändiga ingripanden. Samtidigt vill förbundet framhålla att tvångsvård aldrig kan ersätta betydelsen av tidiga och förebyggande insatser. Förslagen bör därför ses i ett sammanhang där socialtjänsten ges tillräckliga resurser och verktyg för att arbeta stödjande gentemot barn och deras familjer.

Möjligheten till en positiv och varaktig förändring, samt – när det är möjligt och förenligt med barnets bästa – en återförening med den egna familjen, måste fortsatt vara en central utgångspunkt i socialtjänstens arbete.

Avslutningsvis vill förbundet uppmärksamma att vissa av de föreslagna förändringarna riskerar att påverka tilliten till socialtjänsten negativt. Om regelverket upplevs som alltför ingripande eller svårbegripligt finns en risk för att barn och familjer känner ökad rädsla och osäkerhet inför kontakt med socialtjänsten. Detta kan i sin tur leda till att stöd och hjälp inte söks i tid, vilket motverkar syftet med lagstiftningen. Förbundet anser därför att genomförandet av förslagen måste kombineras med tydlig information, stärkt dialog och ett fortsatt fokus på förtroendeskapande arbete.

I det fortsatta arbetet bör författningskommentarerna ses över igen. Förbundet bedömer att de inte är tillräckligt genomarbetade för att ligga till grund för tolkningar av lagstiftningen.

Synpunkter på en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

7.2.1 Förhållanden i hemmet

Akademikerförbundet SSR tillstyrker förslaget med följande synpunkter.

Förbundet ser positivt på att det i förslaget tydliggörs att barn som växer upp i familjer där det förekommer allvarlig kriminalitet kan ha behov av vård enligt LVU. Detta ligger i linje med bedömningarna i delbetänkandet SOU 2025:38.

Samtidigt vill förbundet tydligt framhålla vikten av att det föreslagna rekvisitet tillämpas på ett sätt som är förenligt med socialtjänstens yrkesetik, rättssäkerhet och principen om barnets bästa. Förbundet anser att det är avgörande att bedömningen, i likhet med övriga rekvisit som rör brister i omsorgen, tar sin utgångspunkt i barnets situation, den faktiska risken för skada och de konsekvenser denna innebär för barnets hälsa och utveckling. Enskilda handlingar eller omständigheter hos föräldrarna kan inte ensamt utgöra grund för vård; fokus måste ligga på barnets behov av skydd och stöd.

Förbundet vill i detta sammanhang understryka att socialtjänstens uppdrag alltid ska vara att i första hand ge stöd till barnet och familjen. För många barn som växer upp i familjer där det förekommer kriminalitet, liksom andra former av omsorgsbrister, är det ur ett barnperspektiv och ett professionellt perspektiv ofta mest gynnsamt att få vara kvar i sin familj. Placering ska därför ska tillämpas först när det står klart att mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga och när tvångsvård bedöms vara den åtgärd som bäst tillgodoser det enskilda barnets behov.

Just när det gäller det nya rekvisitet om kriminalitet i familjen bedömer förbundet att behovet av förtydliganden är särskilt stort. Den politiska debatten kring kriminalitet och dess konsekvenser för barn riskerar att påverka tillämpningen av LVU i en riktning där lagen uppfattas som ett

kriminalpolitiskt styrmedel snarare än som en skyddslagstiftning för barn. En sådan utveckling riskerar inte bara att undergräva barnrättsperspektivet, utan även att sätta socialtjänstens professionella bedömningar under otillbörlig press.

Förbundet menar därför att det i förarbetena och den kommande propositionen tydligt måste framhållas att LVU inte är ett sanktionsinstrument riktat mot föräldrar, utan ett verktyg för att skydda barn när deras behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Tydliga rättsliga ramar och vägledande uttalanden är nödvändiga för att ge socialtjänstens professioner förutsättningar att fatta rättssäkra, välavvägda beslut i komplexa ärenden, utan att barns behov reduceras till en fråga om kriminalitet som sådan.

7.2.2 Eget beteende

Akademikerförbundet SSR tillstyrker förslaget med följande synpunkter. Med utvidgade rekvisit kommer fler barn att omhändertas. Av forskning framgår att tvångsomhändertagna barn, särskilt på grunden eget beteende, har mycket stora överrisker för framtida negativa livshändelser. Vill lagstiftaren att fler barn ska omhändertas ökar också dennes ansvar att säkerställa att riskerna för negativa utfall inte ökar mer än om man inte ingriper med tvång. Förbundet saknar sådana resonemang och koppling till kunskapsläget på området.

Förbundet vill också påpeka att det finns risk för svåra avväganden när man ska bedöma om ett beteende avviker från samhällets grundläggande normer eller snarare består i en oförmåga att skydda sig själv. Här finns risk för att socialnämnden och rätten kommer bedöma beteenden ur ett moraliskt perspektiv. Vi har lärt oss av historien att sådana möjligheter kan leda mycket snett.

Förbundet anser att det är ett bra förtydligande att psykiska besvär eller ett psykiatriskt tillstånd inte utesluter ett omhändertagande för vård när det finns behov av vård och det är för barnets eller den unges bästa. Samtidigt ser förbundet risker med ett sådant förtydligande. Redan idag vårdas många barn med behov av psykiatrisk vård inom socialtjänsten. Där hälso- och sjukvården inte ger en tillfredställande vård. Med denna lagändring finns en risk att den regionala hälso- och sjukvården drar sig undan ytterligare. I utkastet till lagrådsremiss förs inget resonemang om detta. Det är en brist. Det finns stora behov av en bättre samverkan mellan

huvudmännen där barn kan få både psykiatrisk vård och sociala insatser samtidigt.

8.1 Omhändertagande för vård på grund av anknytning

Akademikerförbundet SSR tillstyrker förslaget med följande synpunkter.

Det saknas vägledning i de föreslagna författningskommentarerna hur anknytning ska tolkas. En sådan krävs om lagstiftaren vill att socialnämnderna och rätten ska göra så likvärdiga bedömningar som möjligt över landet.

Förslaget möjliggör en tvångsplacering i familjehem mot barnets egen vilja. Förbundet menar att det är orimligt att tvångsomhänderta ett äldre barn mot dess vilja på grund av anknytning. Då har man rimligtvis inte tillräcklig anknytning. Förbundet kan inte se i vilka situationer ett sådant omhändertagande kan vara befogat. Här måste barnets egen vilja få styra.

Förbundet vill också påpeka att den övervägande majoriteten av barn som under lång tid är familjehemsplacerade är det på frivillig grund. För dem ökar inte tryggheten att kunna få vara kvar i familjehemmet med detta förslag.

8.2 Omständigheter att särskilt beakta vid prövningen av om omhändertagandet ska fortsätta

Akademikerförbundet SSR tillstyrker förslaget med följande synpunkter.

Under avsnitt 8.1 står det att "(d)et kan finnas situationer där det bedöms vara bättre för barnet att stanna i familjehemmet, men där familjehemsföräldrarna av olika anledningar inte är redo eller villiga att axla vårdnadsansvaret för barnet, ..." Det indikerar att i många fall kommer vara fråga om familjehem som inte är lika stabila som de som kommer i fråga vid en vårdnadsöverflytt.

Förbundet anser att det behöver klargöras hur socialnämnden ska agera i flera olika situationer. Det är relativt vanligt att familjehem vill förhandla om ersättning för uppdraget eller att det ska sättas in kompletterande insatser. Hur ska socialnämnden agera då? Har de till exempel rätt att neka ett högre arvode, även om det riskerar att placeringen upphör? Många familjehem är knutna till företag som erbjuder socialtjänsten familjehem. Den typen av placeringar har ofta en betydligt högre kostnad än familjehem i egen regi. Riskerar socialnämnden att fastna i en dyr placering

över lång tid om det fattas ett beslut om placering på grund av anknytning? Vad händer med lagens intention om en ökad stabilitet för barnen om socialnämnden får neka ökat arvode eller till och med sänka det i samband med att man tar över familjehemmet från ett privat företag? Det är inte ovanligt att familjehem säger upp sitt uppdrag. Av forskning vet vi att risken ökar när barnen närmar sig puberteten, även i de fall man varit placerad under en stor del av barndomen. Hur ska socialtjänsten agera i sådana situationer?

Även om syftet med den föreslagna regleringen är att minska risken för upprepade uppbrott och skapa trygghet för barnet, kvarstår flera osäkerhetsfaktorer som kan påverka barnets situation negativt.

Förbundet anser att det behöver klargöras hur socialnämnden ska agera i situationer där familjehem ställer villkor eller krav som nämnden svårt kan uppfylla eller inte längre vill fullfölja sitt uppdrag. Förarbetena bör därför tydligt redogöra för hur ansvarsfördelningen ska se ut mellan socialnämnden och familjehemmet i sådana situationer.

Förbundet menar att det även finns en risk för att införandet av en ny grund för omhändertagande på grund av anknytning kan komma att fördröja eller minska tillämpningen av vårdnadsöverflyttning i de fall där en återförening med vårdnadshavarna inte är realistisk. Vårdnadsöverflyttning är den åtgärd som tydligast och mest varaktigt kan säkerställa placerade barns behov av kontinuitet, stabilitet och rättslig trygghet när återförening inte är möjlig.

Mot denna bakgrund saknar förbundet ett fördjupat resonemang i utredningen kring hur den föreslagna grunden för omhändertagande på grund av anknytning förhåller sig till befintliga regler om vårdnadsöverflyttning, samt vilka konsekvenser förslaget kan få för tillämpningen av dessa bestämmelser. En sådan analys är enligt förbundets bedömning nödvändig för att säkerställa att lagstiftningen som helhet främjar placerade barns långsiktiga behov, i enlighet med principen om barnets bästa.

26 En ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

Akademikerförbundet SSR ställer sig i teorin positiv till att de särskilda befogenheterna för den statliga barn- och ungdomsvården regleras i en

särskild lag som ger en tydligare struktur och ett modernare språk. Akademikerförbundet SSR anser dock att inte att lagen kan tillstyrkas i nuläget.

De särskilda befogenheterna utgör synnerligen stora ingrepp som ofta riskerar att skada barnen, påverka tilliten negativt och försämra möjligheterna till positiva förändringar och goda behandlingsresultat. Lagar som reglerar tvång och begränsningsåtgärder ställer därför extra höga krav på utredningsunderlaget och beredningen av förslagen samt måste föregås av noggranna överväganden och genomgripande konsekvensanalyser.

Den statliga institutionsvården befinner sig i dessutom i en stor förändringsprocess eftersom den slutna ungdomsvården (LSU) är på väg att fasas ut och ersättas av ungdomsfängelser inom Kriminalvården. Den genomgripande förändringen borde i sig ha föranlett en bred översyn av de särskilda befogenheterna och en anpassning av bestämmelserna utifrån förändrade behov och förändrade förhållanden. Med vetskap om att hur illa den statliga institutionsvården fungerat under lång tid, med återkommande allvarlig kritik kring användandet av tvång- och begränsningsåtgärder, kan Akademikerförbundet SSR inte tillstyrka en ny lag som i stort sett endast samlar sedan tidigare gällande bestämmelser. De särskilda befogenheterna utgör synnerligen stora ingrepp som ofta riskerar att skada barnen, påverka tilliten negativt och försämra möjligheterna till positiva förändringar och goda behandlingsresultat. Lagar som reglerar tvång och begränsningsåtgärder ställer därför extra höga krav på utredningsunderlaget och beredningen av förslagen, och måste föregås av noggranna överväganden och genomgripande konsekvensanalyser. När regeltillämpningen dessutom inte fungerat som tänkt - och säkerställt en statlig institutionsvård av högsta kvalitet - har Akademikerförbundet SSR svårt att förstå varför de särskilda befogenheterna inte har varit föremål för en mer genomgripande översyn.

Förbundet är medvetna om att Statens institutionsvård alltid måste erbjuda en trygg och säker barn- och ungdomsvård, vilket i vissa fall kan komma att kräva tvång- och begränsningsåtgärder. Tvånget och begränsningarna behöver dock användas restriktivt och endast när mindre ingripande metoder inte tillräckliga. Akademikerförbundet anser exempelvis inte att den föreslagna bestämmelsen i 2 kap. 1 §, i vilken proportionalitetsprincipen föreslås regleras, ger tillräckligt styrning och vägledning för när Statens institutionsstyrelse kan använda tvång och

begränsningar. Exempelvis gäller det avskiljning. Möjligheterna till avskiljning på grund av uppträdande ska enligt lagen användas när det finns ett särskilt behov på grund av våldsamt uppträdande eller påverkan av berusningsmedel. Enligt Barnrättsbyråns rapport Avskiljningar, våld och missförhållanden inom SiS ungdomsvård 2024 (2025) används i praktiken avskiljning i andra situationer, till exempel för att förebygga konflikter och i disciplinerande syfte. Här fanns ett ypperligt tillfälle att se över reglerna och utforma en regelgivning som i större och bättre utsträckning säkerställer att lagstiftningen fungerar som den är tänkt och som säkerställt att tillämpningen inte leder till mer tvång- och begränsningsåtgärder än absolut nödvändigt.

Heike Erkers

Förbundsordförande

Fredrik Hjulström

Socialpolitisk chef